

X. PŘÍJMY A VÝDAJE DOMÁCNOSTÍ, SOCIÁLNÍ VÝDAJE

A. Příjmy, vydání a spotřeba domácností²⁸

Průměrný měsíční **čistý peněžní příjem** na 1 člena domácnosti dosáhl v roce 2004 v **domácnostech zaměstnanců** 8 853 Kč, což bylo o 382 Kč více než v roce 2003. Čisté peněžní příjmy vzrostly v těchto domácnostech nominálně o 4,5 %, reálně o 1,8 %. Tempo růstu čistých peněžních příjmů se v roce 2004 ve srovnání s rokem 2003 snížilo (v roce 2003 činil růst proti roku 2002 jak v nominálním, tak reálném vyjádření 5,7 %). Ve struktuře příjmů tvoří více než osmdesátiprocentní (83,1 %) podíl příjmy z pracovní činnosti, což jsou příjmy ze závislé činnosti a z podnikání. Růst těchto příjmů se proti roku 2003 zvýšil, růst o 5,4 % představuje částku 374 Kč na osobu, jejich podíl na celkových příjmech domácností zaměstnanců vzrostl o 0,7 procentního bodu. Čistý peněžní příjem z pracovní činnosti v přepočtu na jednoho ekonomicky aktivního člena domácnosti dosáhl částky 13 050 Kč a meziročně se zvýšil o 5,6 %. Sociální příjmy, které se v roce 2003 snížily o 1,2 %, v roce 2004 vzrostly nominálně o 3,7 % (tj. o 37 Kč), reálně o 1 %, přičemž jejich podíl ve struktuře příjmů se téměř nezměnil a činil 11,5 %. Stagnace podílu sociálních příjmů je důsledkem toho, že růst dávek státní sociální podpory (o 18 %, tj. o 56 Kč) byl zhruba vyrovnán poklesem dávek nemocenského pojištění (o 16,7 %, tj. o 44 Kč) a dále poklesem ostatních dávek státní sociální podpory o 8 Kč. Z dávek, poskytovaných rodinám v souvislosti s péčí o nezaopatřené děti, se u zpravodajského souboru zaměstnanců zvýšily přídatky na děti o 41 Kč (tj. o 27,3 %) a rodičovský příspěvek o 30 Kč (tj. o 32,1 %), naproti tomu sociální příspěvek dosáhl pouze hodnoty 77,1 % roku 2003. Podpora v nezaměstnanosti vzrostla o 43 %, což se rovná navýšení o 13 Kč na osobu. Skupina ostatních příjmů, vesměs příjmů nepravidelných meziročně klesla o 5,8 %. Tento vývoj je odlišný proti 2002 a 2003, kdy v této skupině příjmy vzrostly o 6,2 resp. o 9 %.

Čistý peněžní příjem v **domácnostech důchodců** dosáhl v roce 2004 hodnoty 7 680 Kč na osobu a proti roku 2003 se zvýšil o 173 Kč, tj. nominálně o 2,3 %, reálně klesl o 0,9 %. Skupinou příjmů, která rostla rychleji (o 3,1 %), jsou příjmy sociální, představující 95,2 % celkových příjmů průměrné důchodcovské domácnosti. Průměrný důchod přepočtený na 1 člena domácnosti činil 7 278 Kč, tj. o 231 Kč (3,3 %) více než v roce 2003. Vývoj čistých peněžních příjmů v domácnostech důchodců byl tedy ovlivněn vývojem ostatních příjmů, kde největší pokles proti roku 2003 vykázaly pojistné náhrady od pojišťoven (o 53,6 %), příjmy z prodeje nemovitostí a movitých věcí (téměř o 50 %) a také peněžité dary od příbuzných (téměř o 10 %).

Čistá peněžní vydání v domácnostech zaměstnanců činila ve sledovaném období 7 967 Kč na osobu a ve srovnání s čistými peněžními příjmy rostla pomaleji. V roce 2004 se vydání zvýšila o 2,8 %, tj. o 214 Kč, reálně zůstala na stejné úrovni. V domácnostech důchodců rostla vydání obdobným tempem jako příjmy a průměrná částka čistých peněžních vydání dosáhla výše 7 523 Kč na jednoho člena domácnosti. Navýšení o 2,6 % představuje částku 192 Kč, reálně výdaje byly jen těsně pod úrovní roku 2003. Průměrná vydání na osobu v domácnosti důchodců činila 94,4 % vydání v domácnostech zaměstnanců, tento podíl je téměř stejný jako v roce 2003.

Čistá peněžní vydání na osobu v Kč v roce 2004 a rozdíly v Kč proti roku 2003
(měsíční průměry na osobu v Kč)

	Domácnosti					
	zaměstnanců			důchodců		
	Kč	%	rozdíl	Kč	%	rozdíl
Čistá peněžní vydání celkem	7967	100,0	214	7523	100,0	192
Spotřební vydání (CZ-COICOP)	7375	92,6	216	6826	90,7	147
z toho: potraviny, nealkoholické nápoje	1466	18,4	50	1916	25,5	33
odívání a obuv	459	5,8	-9	256	3,4	-2
bydlení, voda, energie, paliva	1333	16,7	18	1873	24,9	13
bytové vybavení, zařízení domácnosti	487	6,1	-1	433	5,8	-12
zdraví	123	1,5	4	225	3,0	21
doprava	881	11,1	38	411	5,5	-8
pošty a telekomunikace	340	4,3	28	294	3,9	36
rekreace, kultura, sport	831	10,4	37	564	7,5	39
stravovací a ubytovací služby	431	5,4	15	160	2,1	4
ostatní zboží a služby	762	9,6	38	486	6,5	36
Vydání neklasifikovaná jako spotřební	592	7,4	-2	697	9,3	46

Struktura vydání se proti roku 2003 téměř neměnila, růst či pokles se pohyboval v rozmezí 0,5 procentního bodu. Podíl vydání za potraviny a nealkoholické nápoje byl u domácností zaměstnanců téměř na úrovni předchozího roku,

²⁸ Údaje o příjmech a vydáních domácností v ČR v roce 2004 byly získány ze zpravodajského souboru 3 000 domácností statistiky rodinných účtů. Tento soubor zajišťuje reprezentativnost výsledků podle výběrových znaků, jimiž jsou sociální skupina, počet nezaopatřených dětí a čistý peněžní příjem na hlavu. Sledované domácnosti zaměstnanců a důchodců reprezentují významný podíl ze všech domácností ČR. V hodnoceném období měla průměrná domácnost zaměstnanců 2,75 členů, z toho 1,55 ekonomicky aktivních osob a 0,95 nezaopatřených dětí. Domácnost důchodců měla průměrně 1,48 členů – z toho 1,47 nepracujících důchodců

u domácností důchodců tento podíl poklesl o 0,2 %. V obou skupinách mírně poklesl podíl výdajů na odívání a obuv, bytové vybavení a zařízení domácnosti, nejvíce klesl podíl vydání za bydlení, vodu, energii a paliva (o 0,3 resp. 0,5 %). Částky vydané za zdravotnictví představují ve struktuře důchodceckých domácností o 0,2 % vyšší podíl než v roce 2003, v domácnostech zaměstnanců se jejich podíl nezměnil. U sledovaných domácností se projevilo navýšení u podílu výdajů na pošty a telekomunikace (o 0,3 resp. 0,4 %), rekreaci, kulturu a sport (o 0,2 resp. 0,3 %) a podíl vydání za ostatní zboží a služby – u zaměstnanců o 0,3 % a u důchodců o 0,4 %. V porovnání s rokem 2003 se v domácnostech zaměstnanců i důchodců zvýšily výdaje na pošty a telekomunikace, jejichž tempo růstu dosáhlo 9 resp. 14 %, dále výdaje za ostatní zboží a služby (5,3 resp. 8,1 %), za rekreaci a kulturu (4,7 resp. 7,4 %) a u domácností důchodců také vydání za zdraví 10,4 %. Naproti tomu minimální růst zaznamenaly výdaje na bydlení (1,3 resp. 0,7 %).

Celková **vydání za potraviny a nealkoholické nápoje** proti roku 2003 vzrostla u obou typů domácností: u zaměstnanců o 50 Kč, u důchodců o 33 Kč na osobu měsíčně, tj. nominálně o 3,6 resp. 1,8 %, reálná hodnota se u zaměstnanců zvýšila o 0,2 %, u důchodců klesla o 1,6 %. Celková spotřeba v množství byla u masa a masných výrobků a u tuků v porovnání s předchozím rokem v obou skupinách domácností téměř stejná. Výrazněji vzrostla v obou skupinách spotřeba čerstvého ovoce mírného pásma o 7,3 resp. 9,8 % (o 0,21 a 0,42 kg) a spotřeba čerstvé zeleniny o 3,7 resp. 1,7 % (o 0,11 resp. 0,09 kg). Snížení spotřeby brambor se projevilo v obou skupinách domácností, u zaměstnanců mírně o 1,2 % (0,03 kg), u důchodců výrazněji o 6,3 % (0,32 kg). U domácností zaměstnanců byla také nižší spotřeba mléka o 1,4 %. Snížila se spotřeba nealkoholických nápojů o 0,4 %, tj. o 0,06 l u zaměstnanců a o 1,9 % tj. o 0,26 l u důchodců. Nižší spotřebu nealkoholických nápojů nejvíce ovlivnil pokles konzumace minerálních a stolních vod (o 0,10 a 0,38 l). Celková spotřeba nealkoholických nápojů vč. sirupů na osobu za měsíc byla 14,1 u zaměstnanců i u důchodců.

Celková spotřeba¹⁾ vybraných potravin v roce 2004 a rozdíly proti roku 2003
(měsíční průměry na osobu v kg)

	Domácnosti			
	zaměstnanců		důchodců	
	kg	rozdíl	kg	rozdíl
Maso a masné výrobky bez ryb	4,52	-0,02	6,69	0,01
Oleje a tuky	1,19	0,01	2,02	0,01
Chléb	2,63	-0,09	3,68	-0,17
Pečivo (běžné, jemné a trvanlivé)	2,63	0,01	2,94	-0,07
Nealkoholické nápoje bez sirupů (litry)	13,77	-0,06	13,87	-0,26
Brambory	2,92	-0,03	4,81	-0,32
Čerstvé ovoce mírného pásma	3,12	0,21	4,68	0,42
Citrusové plody a ostatní jižní ovoce	1,37	0,00	2,07	-0,02

¹⁾ celková spotřeba = nákup + naturální spotřeba

Růst průměrných výdajů za **základní bydlení** (bez nákladů na běžnou údržbu) se ve srovnání s rokem 2003 zpomalil. Zatímco v roce 2003 se v přepočtu na domácnost tyto výdaje v absolutním vyjádření meziročně zvýšily v domácnostech zaměstnanců o 101 Kč a v domácnostech důchodců o 82 Kč, v roce 2004 pouze o 25 resp. 31 Kč (tj. o 0,8 resp. 1,2 %). Čisté nájemné přepočtené na domácnost se zvýšilo nominálně u obou typů domácností (o 5,5 % u zaměstnanců a o 1,4 % u důchodců). U zaměstnanců rostlo čisté nájemné i reálně o 3,2 %, u důchodců se naopak o 1,1 % snížilo. Za služby spojené s bydlením vydaly obě skupiny domácností více, a to o 2,3 resp. 3,3 %. Vydání za elektřinu a plyn ze sítě se vyvíjela odlišně, zatímco v domácnostech zaměstnanců tyto náklady klesly o 0,6 % u elektřiny a o 4,6 % u plynu, u důchodců náklady na elektřinu i na plyn ze sítě vzrostly o 6,8 resp. 1,7 %. Vydání za teplo a teplou vodu u domácností zaměstnanců téměř stagnovala, u důchodců poklesla o 3,7 %. Náklady na běžnou údržbu se u obou sledovaných domácností snížily, v zaměstnaneckých domácnostech o 4,4 % a v domácnostech důchodců o 5,5 % (reálně o 9,2 resp. 11,2 %, tj. o 16 resp. 12 Kč).

Vydání na bydlení v roce 2004 a rozdíly proti roku 2003
(měsíční průměry na domácnost v Kč)

	Domácnosti					
	zaměstnanců			důchodců		
	Kč	%	rozdíl	Kč	%	rozdíl
Bydlení celkem (bez běžné údržby a drobných oprav)	3319	100,0	25	2567	100,0	31
Z toho: nájemné z bytu	865	26,1	45	630	24,5	9
elektřina	783	23,6	-5	616	24,0	39
plyn ze sítě	473	14,3	-23	430	16,8	7
teplo a teplá voda	680	20,5	-1	552	21,5	-21
ostatní služby související s bytem	445	13,4	10	279	10,9	9

B. Sociální výdaje ²⁹

Systém sociálního zabezpečení v České republice zahrnuje tyto oblasti: důchodové pojištění, nemocenské pojištění, dávky státní sociální podpory a dávky sociální péče.

Celkové **výdaje na sociální zabezpečení** za rok 2004 dosáhly úhrnné částky 309 955 mil. Kč, tj. ve srovnání s rokem 2003 o 10 894 mil. Kč (o 3,6%) více.

Struktura výdajů na sociální zabezpečení

Druh dávky	Rok 2004 v mil.Kč	Struktura v %	Index 2004/2003	Rozdíl 2004/2003 v mil. Kč
Dávky důchodového pojištění	229 538 *)	74,1	105,2	11 265
Dávky nemocenského pojištění	29 563	9,5	86,2	- 4 744
Dávky stát.soc.podpory	36 537	11,8	113,0	4 204
Dávky sociální péče	14 317	4,6	101,2	169
Výdaje celkem:	309 955	100,0	103,7	10 894

*) z toho 2 655 mil. Kč vyplaceno k 30.6.2004 jako mimořádná dávka „jednorázový příspěvek ke starobním důchodům“

Úhrnná částka za rok 2004 představuje zhruba 11,3 % podíl na hrubém domácím produktu vyčísleném za stejné období (v b.c., předběžný odhad). Příjmy z pojistného ve sledovaném období roku 2004 byly vybrány (od zaměstnanců, zaměstnavatelů a osob samostatně výdělečně činných) za důchodové pojištění celkem ve výši 236 033 mil. Kč a za nemocenské pojištění v částce 35 738 mil. Kč. Proti stejnému období roku 2003 to bylo o 16,3% resp. o 7,3 % více. K tak významnému nárůstu v příjmech důchodového pojištění došlo díky přesunu z příjmů příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (meziroční pokles o 48,0%).

Důchodové pojištění zajišťuje občany pro případ stáří, invalidity nebo při ztrátě živitele. S účinností od 1.1.1996 se v České republice poskytují tyto typy dávek: důchody starobní, plně invalidní, částečně invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí. Ve sledovaných údajích vztahujících se k důchodovému pojištění nejsou zahrnuty údaje týkající se Ministerstva obrany, vnitra a spravedlnosti.

V rámci důchodového pojištění bylo v České republice k 31.12.2004 vypláceno 3 285 tis. důchodových dávek, tj. o 71 tis. dávek (2,2 %) více proti stejnému období roku 2003. Počet důchodců dosáhl v České republice úrovně 2 626 tis. osob, z toho 37,9% mužů. V meziročním srovnání je to o 35 tis. osob (1,4 %) více a podíl mužů na celkovém počtu důchodců vzrostl o 0,1 % bodu.

Struktura dávek důchodového pojištění k 31.12. 2004 v %

Druh dávky	Výdaje na dávky	Počty vyplacených dávek	Počty důchodců
Celkem	100,0	100,0	100,0
Starobní důchod	72,1	59,8	52,4
Invalidní důchod plný	14,3	11,8	12,7
Invalidní důchod částečný	4,2	5,5	6,7
Vdovský důchod (vč. kombinovaného.)	7,6	18,4	22,8
Vdovecký důchod (vč. kombinovaného.)	0,7	2,8	3,3
Sirotčí důchod	1,1	1,7	2,1

Průměrná měsíční výše vypláceného důchodu dosáhla k 30. 12. 2004 úrovně 7 118 Kč (o 182 Kč , tj. o 2,6 % více než ve stejném období roku 2003).

Průměrné měsíční výše jednotlivých typů důchodových dávek k 31.12. 2004

Druh dávky	Celkem			Muži			Ženy		
	průměrná výše v Kč	index	rozdíl v Kč	průměrná výše v Kč	index	rozdíl v Kč	průměrná výše v Kč	index	rozdíl v Kč
Starobní důchod	7 270	102,8	195	8 133	102,9	231	6 600	102,7	171
Invalidní důchod plný	7 088	102,6	177	7 628	102,4	179	6 415	102,8	172
Invalidní důchod částečný	4 315	101,7	72	4 579	101,7	78	3 975	101,8	70
Vdovský důchod (vč.kombinovaného)	7 737	102,6	199	x	x	x	7 737	102,6	199
Vdovecký důchod (vč.kombinovaného)	8604	102,8	235	8 064	102,8	235	x	x	X
Sirotčí důchod	3 530	102,6	90	3 512	102,5	86	3 544	102,7	92

²⁹ V údajích týkajících se dávek důchodového pojištění, počtu důchodců, průměrné výše důchodů a dávek nemocenského pojištění nejsou zahrnuty údaje týkající se Ministerstva obrany, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti (justiční stráž).

Průměrná měsíční hrubá nominální mzda v celém národním hospodářství (kromě ozbrojených složek) vzrostla podle odhadu v roce 2004 meziročně o 6,2 % (a dosáhla výše 16 779 Kč), reálná mzda vzrostla o 3,3 %. Vzhledem ke zvýšení životních nákladů důchodců ke konci roku 2004 meziročně o 3,0 % se reálné starobní důchody meziročně snížily o 0,2%. Očekávaný propad byl kompenzovaný jednorázovým příspěvkem 1 000 Kč.

Dávkový **systém nemocenského pojištění** tvoří v České republice následující dávky: nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny, peněžitá pomoc v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

V roce 2004 bylo na dávky nemocenského pojištění vyplaceno celkem 29 563 mil. Kč., tj. o 4 744 mil. Kč (13,8 %) méně než v minulém roce. Lze předpokládat, že uvedený vývoj byl ovlivněn změnou výpočtu výše dávek nemocenského a podpory při ošetřování člena rodiny s platností od 1.1.2004.

Průměrná denní výše vyplaceného nemocenského se snížila o 3,1 % , z 262 Kč ve srovnatelném období předchozího roku na 254 Kč roku běžného..

Dominantní podíl na celkovém vyplaceném objemu dávek ze systému nemocenského pojištění měly dávky nemocenské (83,6 %) a peněžitá pomoc v mateřství (13,9 %), zatímco podíl podpory při ošetřování člena rodiny byl jen 2,5 % a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství byl vyplacen ve zcela zanedbatelné výši. V meziročním srovnání se tak úroveň podílu u dávek nemocenského snížila o 2,5 procentního bodu a u podpory při ošetřování člena rodina o 0,4 procentního bodu, ve prospěch peněžité pomoci v mateřství.

Systém dávek státní sociální podpory byl v České republice vytvořen od 1.1. 1996, tím, že byly z nemocenského pojištění vyčleněny dávky, které nemají pojistný charakter. V současné době se v tomto systému poskytují **dávky testované na výši příjmů** v rodině (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, příspěvek na dopravu, který byl ukončen k 30.6.2004 a naposledy vyplacen v červenci 2004.) Určujícím kritériem pro přiznání a vyplácení tohoto typu dávek je výše **životního minima**, jehož rozhodující funkcí je posouzení příjmové dostatečnosti, resp. nedostatečnosti pro účely sociální potřeby rodiny nebo občana.

Dávkami nezávislými na výši příjmů jsou v současné době rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné a pohřebné.

Dávky státní sociální podpory vyplacené v roce 2004

Druh dávky	Počet dávek v tis.	Index 2004/2003	Výdaje na dávky v mil.Kč*	Index 2004/2003
Testované dávky	35 618	97,2	24 433	108,4
Netestované dávky	3 684	105,2	12 276	125,2
Dávky SSP celkem	39 302	97,9	36 709	113,5

*bez doplateků, přeplateků a vratek

Nejvyšší podíl na dávkách závislých (testovaných na výši příjmů) má přídavek na dítě, na dávkách na výši příjmů nezávislých rodičovský příspěvek.

Struktura testovaných a netestovaných dávek v roce 2004

Druh dávky	Dávky vyplacené v roce 2004		Struktura dávek v %		Index 2004/2003	
	počet dávek v tis.	výdaje na dávky v mil. Kč	počet dávek	výdaje na dávky	počet dávek	výdaje na dávky
Z testovaných dávek:			100,0	100,0		
přídavek na dítě	22 814	11 846	64,1	48,7	96,70	94,2
sociální příplatek	4 479	5 279	12,6	21,6	90,3	90,6
příspěvek na bydlení	3 536	2 572	9,9	10,4	91,0	90,0
příspěvek na dopravu	2 852	862	8,0	3,5	67,4	67,8
V netestovaných dávkách:			100,0	100,0		
rodičovský příspěvek	3 332	10 482	90,4	85,4	105,8	130,6
zaopatřovací příspěvek	3	4	0,1	0,0	45,2	44,7
dávky pěstounské péče	148	428	4,0	3,5	104,1	105,1
porodné	96	835	2,6	6,8	102,9	103,2
pohřebné	105	527	2,9	4,3	95,6	95,6

V rámci testovaných dávek byla mimořádná jednorázová dávka - příspěvek na dítě přiznána v květnu 2004 a vyplacena v červnu 2004 rodinám s dětmi, které pobírali dávku přídavek na dítě. Celkem bylo vyplaceno 1 936 tis. dávek, což ve finančním vyjádření představuje 3 874 mil. Kč, včetně zpětně přiznaných dávek.

Pokles počtu testovaných dávek státní sociální podpory je ovlivněn dlouhodobou stagnací výše životního minima (poslední navýšení částek od 1.10.2001), na kterou jsou tyto výplaty dávek vázány.

Prostřednictvím **systému dávek sociální péče** zajišťuje stát pomoc občanům, kteří se ocitli v nepříznivých životních poměrech a nemohou je překonat bez pomoci společnosti. V současné době jsou v České republice vypláceny ze státního rozpočtu tyto dávky sociální péče: pro staré občany, pro rodinu a děti, pro sociálně vyloučené a ostatní dávky sociální pomoci, a dále tyto příspěvky: na zvláštní pomůcky, na provoz bezbariérového bytu, na zakoupení, opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla, na individuální dopravu a konečně ostatní dávky povahy sociálního zabezpečení jinde nezařazené.

Ve sledovaném období bylo v tomto systému vyplaceno celkem 14 317 mil. Kč, tj. v meziročním srovnání o 1,2 % (169 mil. Kč) více .

Výdaje na jednotlivé typy dávek sociální péče

Druh dávky	Výdaje na dávky v roce 2004 v mil.Kč	Index 2004/2003	Rozdíl 2004/2003 v mil.Kč	Struktura dávek v %	
				2004	2003
Dávky sociální péče celkem, v tom:	14 317	101,2	169	100,0	100,0
pro staré občany	152	102,6	4	1,1	1,0
pro rodinu a děti	8 522	99,9	-7	59,5	60,3
pro sociálně vyloučené	1 444	97,3	-40	10,1	10,5
ostatní pomoci	9	45,2	-11	0,1	0,1
při péči o osobu blízkou	1 744	107,2	117	12,2	11,5
na zvláštní pomůcky	664	109,8	59	4,6	4,3
na provoz bezbariérového bytu	76	107,4	5	0,5	0,5
na zakoupení, opravu a úpravu motorového vozidla	446	91,5	-42	3,1	3,4
na provoz motorového vozidla	1 214	107,6	86	8,5	8,0
na individuální dopravu	40	99,8	0	0,3	0,3
ostatní dávky povahy sociálního zabezpečení	6	70,2	-2	0,0	0,1